

Evangelizace v trvalém tělesném kontaktu¹

ANDRÉ FOSSION

Apoštolská exhortace papeže Františka nabízí bohatou inspiraci pro nové promyšlení pojetí evangelizace a tedy i katecheze, neboť ta je její nedílnou součástí. Belgický katechetik André Fossion rozvíjí myšlenky, které souvisejí s tajemstvím vtělení Božího Syna. Všimá si, že naše chápání evangelizace je soustředěno na poselství, kterému je třeba porozumět, a zapomínáme na smysly. Radostná zvěst však nemá být přijímána jako vědění, ale je především dotykem, a proto má být zakoušena. Autor ve druhé části článku uvádí několik konkrétních způsobů, jak k tomu může a má docházet.

„Evangelium nás však stále vybízí k tomu, abychom se v neutuchajícím úzkém kontaktu vystavovali setkání s tváří druhého a s jeho fyzickou přítomností, která je pro nás výzvou, abychom se setkávali s jeho bolestí a jeho požadavky i s jeho nakažlivou radostí. Autentickou víru ve vtěleného Božího Syna nelze oddělovat od sebedarování, od příslušnosti ke společenství, od služby, od smíření s tělem druhých. Syn Boží nás svým vtělením vyzval k revoluci něhy“ (Evangelii gaudium, 88).

Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* papeže Františka vnáší do církve určitý styl, jak uskutečňovat evangelizaci; ten bych chtěl na tomto místě zdůraznit a vysvětlit. Zdá se mi, že tento styl spočívá především na vztahu k lidskému tělu, který má být pěstován. Úryvek z exhortace v úvodním citátu patří v tomto ohledu k těm nejpříznačnějším. Evangelizace je zde definována udivujícím vyjádřením jako „trvalý tělesný kontakt“.² Evangelizace vychází ze sebe pro fyzické setkání s druhým v jeho těle, aby mu vtiskla skrze fyzickou přítomnost, která je nám společná, znamení něhy Boha, který se vtělil.

¹ Článek vyšel v časopisu *Lumen Vitae*, č. 1/2015, s. 69–77.

² Autor používá francouzské znění papežovy exhortace, ve kterém stojí „un constant corps à corps“, v doslovném překladu „stálé tělo na tělo“. Český oficiální překlad tento obrat překládá jako „neutuchající úzký kontakt“, my jej v tomto článku překládáme jako „trvalý tělesný kontakt“. Pozn. překladatele.

Četné úryvky exhortace podtrhují zakotvení evangelijní zvěsti v tomto „trvalém tělesném kontaktu“ (EG 88), v těsném „bok po bok“ (EG 269).³ Exhortace vybízí k fyzické blízkosti až do té míry, kdy člověk „načichne“ tím druhým. Vyzývá k přiblížení se, k setkání, k objetí, k vzájemné podpoře, abychom společně vytvořili solidární karavanu. Čtème:

- „Evangelizující společenství vstupuje svými skutky a projevy do každodenního života druhých, překonává vzdálenosti, ponizuje se až k pokoření, je-li to nutné, a přijímá lidský život, dotýká se trpícího Kristova těla v jeho lidu. Z evangelizátorů je cítit ‚pach ovcí‘ a ony naslouchají jejich hlasu“ (EG 24).
- „Dnes, kdy sítě a nástroje lidské komunikace dosáhly neslýchaného rozvoje, vnímáme výzvu k tomu, abychom objevili a sdíleli ‚mystiku‘ společného života, kdy se umíme smísit s ostatními, setkávat se s nimi, brát je do náruče, vzájemně se podepírat a být součástí toho poněkud chaotického davu, který se může proměnit na opravdovou zkušenost bratrství, na solidární karavanu, na svatou pouť“ (EG 87).

Samotný Bůh je zakoušen jako ten, který nás bere do náručí a nese nás na svých ramenou (EG 3). Křesťanský život je vnímán uprostřed dvou objetí plných něhy: jedním je náš křest a druhým to, co nás čeká na konci v Božím království.

- „Křesťanská identita, jež je oním křestním objetím, jímž nás jako maličké přivinul Otec, nám dává touhu, abychom jako marnotratní a zároveň v Marii vyvolení synové toužili po dalším objetí milosrdného Otce, jenž nás očekává ve slávě. Starat se o to, aby náš lid vnímal, že se nachází mezi těmito dvěma objetími, je obtížným, ale krásným úkolem toho, kdo káže evangelium“ (EG 144).

Právě proto je veškerým uměním evangelizátora dávat „pocítit“ mezi těmito dvěma objetími povzbuzující a blahodárnou Boží něhu.

³ Ve francouzském znění „coude à coude avec les autres“, doslova „loket na loket s ostatními“, oficiální český překlad zní „jeden vedle druhého spolu s ostatními“. Pozn. překladatele.

Od smyslů ke smyslu

Abychom vyjádřili úhel pohledu exhortace *Evangelii gaudium*, ptejme se, jak je kladena otázka po významu těla v procesu evangelizace. Obecně, přiznejme si to, se tato otázka příliš neklade. Zdá se dokonce zvláštní. Vše se podle běžných představ ve skutečnosti odehrává tak, jako by evangelizace neměla přímo nic společného s tělem. Evangelizace je nejčastěji chápána jako zvěst, jako obsah, který se obrací na druhého člověka v naději, že on jej přijme a učiní ho svým. Evangelizace se pokouší tento obsah představit, učinit jej poslouchatelným, srozumitelným a přijatelným. Snaží se ukázat jeho spásonosný charakter a doufá, že ten druhý se nechá přesvědčit. Ale všimněme si, všechny tyto snahy jsou spojeny předpokladem, se kterým se samo o sobě počítá: jde především o předání obsahu. Ať už je to přísnou doktrinní formou nebo vřelou formou kerygmatickou, stejný předpoklad zůstává: je zde obsah, který je třeba pochopit a předat. Jazyk je zde vnímán jako nástroj, který zprostředkovává obsah, který sdělujeme, který chceme sdílet s druhým a který má být doceněn rozumem toho druhého.

Tento způsob pojetí evangelizace jako zvěstování obsahu není určitě chybný. Jak říká svatý Pavel: „Víra je tedy ze zvěstování“ (Řím 10,17) a hlásání evangelia má nutně smysl. Ale toto pojetí evangelizace je bezpochyby příliš omezené, protože tíhne k tomu, aby zvěst vyjádřilo v obsahu, který se nabízí pojmovým způsobem rozumu. Ostatně, ve skutečnosti a hlavně v kontextu západní Evropy, se tato evangelizace s převládajícím obsahem, který je třeba docenit, dnes jeví často a v mnoha ohledech jako neúčinná. „Klouže“, „nekouše“, „nedotýká se“ druhých. Tyto tři metafory, které v této chvíli spontánně používám (klouzat, kousat, dotýkat se), se jeví jako poučné pro zamyšlení. Odkazují na tělo a vyjadřují ve zmiňovaném procesu evangelizace nikoliv chybějící vztah k tělu, tomu nelze ve skutečnosti uniknout nikdy, ale přinejmenším vadný vztah. Tělo bude zapomínáno, nakonec opomenuto, ba dokonce s ním bude špatně zacházeno proto, že evangelizaci uvažujeme jednoduše v termínech obsahu.

F. Nietzsche diagnostikoval prorockým způsobem, že v našem světě dojde k tělesnému, téměř útrobnímu odporu vůči křesťanství, přinejmenším takovému křesťanství, které on ve své době zakoušel. „Od nynějška,“ píše, „už to nejsou naše argumenty, je to naše chuť, která se rozhoduje proti křesťanství.“⁴ Bezpochyby nás právě ve vztahu ke smyslům ještě dnes tlačí bota. Protože evangelizace je vnímána pod nadvládou poselství, kterému je třeba porozumět, smysly jsou zapomenuty a hrozí, že zůstanou bez významu, cizí, ba dokonce nepřátelské tomuto poselství. Nebude na škodu připomenout si proto na tomto místě klasické úsloví: *Nihil in intellectu nisi prius in sensu*. Nic není v rozumu, co dříve neprošlo smysly. Vzhledem k evangelizaci to znamená, že začíná tím, co je smysly vnímatelné. V této chvíli je třeba učinit velký obrat. Je třeba pochopit a uskutečnit to, že radostná zvěst nemá být přijímána jako vědění: ona je především dotykem a je zakoušena. Otázka evangelizace se tedy mění. Problém není v tom, jak předat smysl a jak usilovat o to, aby byl pochopen. Jde spíš o to dotknout se smyslů, oživit tělo, probudit ho a uvést ho do radosti. Samotné evangelium nás zve, abychom použili tuto cestu.

Evangelizace a pozvednutí těla

V evangelijním vyprávění evangelizace ve skutečnosti začíná dotykem těl a jejich pozvednutím. Radostná zvěst hlásaná Ježíšem se v něm odehrává vždy ve spojení s tímto pozvednutím těl, aby bylo dovedeno až do konce, zjevil se v něm smysl a byl vyřčen konečný úděl. Takto se radostná zvěst neodděluje od osvobozujícího a blahodárného jednání vůči tělu. „Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium“ (Mt 11,5). V evangelijním vyprávění se vyskytuje velké množství příkladů blahodárného jednání: „Vzal ji za ruku a pozvedl ji.“ „Vložil prsty do jeho uší, dotkl se slinou jeho jazyka.“ „Vstaň, vezmi své lehátko a chod.“ „Jí a pije s hříšníky.“ „Vy jim dejte jíst.“ „Vezměte a doneste správci svatby.“ Ve Skutcích apoštolů je v tomto ohledu

⁴ NIETZSCHE, F. *Radostná věda*, čl. 132.

vyprávění o uzdravení chromého u brány zvané Krásná obzvlášť významné. Tělo je zde připomínáno ve své celistvosti: břicho, oči, ruce, nohy, kotníky. Tělesný kontakt se uskutečňuje mezi osobami. Petr bere za ruku chromého a dívá se mu do očí. Prikazuje mu, aby ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstal: „Co mám, to ti dám: ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstaň a chod!“ (Sk 3,6). Ježíš je zde hlásán jako ten, v jehož jménu je zakoušeno blahodárné působení na tělo. Je tím, v jehož jménu je příkaz vstát pochopen a vykonán. Následuje Boží chvála v těle, které skáče radostí. Jsme zde daleko od evangelizace, která by spočívala jednoduše v hlásání zvěsti, i kdyby to byla zvěst radostná. Máme spíš co do činění s událostí, s tělesným setkáním, s blahodárným jednáním, které je zakoušeno v těle. Toto blahodárné působení přichází nečekaným způsobem, jaksi překvapivě. Je vykonáno ve jménu Ježíše Nazaretského. Protože je zakoušeno v těle, vyvolává tělesné a slovní vyjádření radostné vděčnosti, která vzdává díky Bohu.

Jak tedy uskutečnit tuto dynamiku evangelizace jako tělesného kontaktu? Podívejme se na některé důležité a nedílné spojené rysy této evangelizační dynamiky v *Evangelii gaudium*.

- **Tělo pro odpočinek.** Začneme tím, co může být překvapivé. Veškerá skutečná evangelizace začíná uvedením do tělesného odpočinku. „Naučme se odpočívat v něžné náruči Otcově“ (EG 279), říká papež František. Kontemplace Boží lásky a vděčnost za primát milosti dovolují tělu odpočívat a umožňují mu vychutnávat něhu Boha, který se daroval a který nás objímá. „V jakékoli formě evangelizace má primát vždycky Bůh, (...) iniciativa patří Bohu, který ‚si nás zamiloval‘ jako první (1 Jan 4,10)“ (EG 12). „Princip primátu milosti musí být majákem, který ustavičně osvětluje naše reflexe o evangelizaci“ (EG 112). To znamená, že Boží milost, jeho tvořivá a spásonosná moc nás vždy předchází. Také před každou evangelizační činností potřebujeme tělesný klid a odpočinek v tom, že víme, že spása se pro mnohé ve světě uskutečňuje, „i když my jsme jim ji nehlásali“,

jak ve své exhortaci *Evangelii nuntiandi*⁵ upřesnil Pavel VI. Podtrhl tím štědrost a šíři Boží milosti, která nás překypuje všemi směry.

- **Především láska a její první vyjádření v něžnosti!** První formou lásky je pro papeže Františka něha. Tento termín se s naléhavostí⁶ v *Evangelii gaudium* vrací, i když, příznějme si to, je pro dokument magisteria dost neobvyklý. Bůh je láska. A tato láska, kterou jsme zahrnuti, nás uschopňuje, abychom milovali i my. Tato dispozice se nežije mimo tělesnost. Je zakoušena a vyzývána, aby se projevila v těle. Něha je pro nás dobře známou formou, kterou na sebe láska bere ve vztazích blízkosti, které udržuje s druhými. Láska se samozřejmě neomezuje pouze na něhu: může se projevovat také v jednání a v boji za všechny lidské kauzy, ale jak by se mohla bez ní obejít? Je to také znamení „revoluce něhy“ (*EG* 88), ke které papež František vyzývá křesťanská společenství k evangelizaci.
- **Církev jako tělo lásky v těle světa.** Církev jako Tělo Kristovo je cele zaměřena k tomu, aby uvedla v činnost lásku, která pochází od Boha. „Charitativní služba představuje konstitutivní dimenzi církevního poslání a je nepominutelným výrazem její samotné podstaty“⁷ (*EG* 179). Svědčí o tom rozsáhlá tradice nemocnic a škol ve službách církve. „Vycházet ze sebe vstříc bratru“ je ve skutečnosti pro církev absolutní prioritou, jež „je odpovědí na absolutně nezištné Boží sebedarování“ (*EG* 179). Církev však nepřináší světu lásku. Navzdory násilí, které v něm může tak tvrdě přebývat, je lidstvo schopné milovat. Vždyť láska už byla rozlita do srdcí ve všech zeměpisných šířkách, kulturách a náboženstvích. Bůh „žije mezi obyvateli a prosazuje solidaritu, bratrství, touhu po dobru, pravdě a spravedlnosti“ (*EG* 71). Právě proto společenství křesťanů naslouchá světu, mísí se do davu a staví se do

⁵ „Jistě neuškodí, jestliže si každý křesťan a hlasatel evangelia v modlitbě hlouběji promyslí tuto skutečnost: díky Božímu milosrdenství se mohou lidé spasit i jinými cestami, když jsme jim my nehlásili evangelium.“ (Pavel VI. *Evangelii gaudium*, 1975, čl. 80).

⁶ V dokumentu se termín „něha“ vyskytuje třináctkrát.

⁷ Benedikt XVI. *Intima Ecclesiae natura* (11. 11. 2012).

učennivého postoje, aby v něm rozlišilo a žilo nejlepším způsobem lásku jak v rovině meziosobních vztahů, tak na společenské rovině. Celá čtvrtá kapitola *Evangelii gaudium* se týká budování společnosti. Povinností křesťanů je v tomto ohledu stát se chápavými a „pozorně naslouchat prosbám chudých a poskytovat jim pomoc“ (EG 187). Služba lidstvu prochází tímto nasloucháním křiku chudých, který vyrušuje a znovu přivádí k podstatnému; vyžaduje, abychom hledali řešení strukturálních příčin chudoby, aniž bychom zanedbávali „i ty nejjednodušší a nejvšednější projevy solidarity v setkání s konkrétní nouzí“ (EG 188).

- **Tělo lásky bdící nad vlastním zdravím.** Tato církev, která „vychází“ do služby světu ve jménu evangelia, vyžaduje, aby sama o sobě a pro sebe byla zdravým tělem. Druhá část druhé kapitoly *Evangelii gaudium* vyjmenovává realisticky a nesmlouvavě překážky a chyby, které zraňují tělo církve v jejím poslání, uzavírají ji v ní samotné a činí ji nemocnou (EG 49, 91, 92): kariérismus, pesimismus, marná sláva, aktivismus, duchovní světáckost, efektivita, starost o okázalost liturgie, o nauku nebo prestiž, touha kontrolovat místo usnadňovat, sklon ke svárům atd. Všechna tato odchýlení kazí církevní „sít“. Církev nebude ve svém evangelizačním poslání důvěryhodná, pokud nebude vykazovat vnitřní fungování charakteristické skvělými lidskými vztahy v jejím středu a takovým vykonáváním moci, které bude upravovat úctu a otevřenost všech vůči všem. Otázka postavení žen v církvi se neobyčejně týká Těla církve a jejích jednotlivých členů. Je to nevyhnutelná otázka, která bude ještě muset najít adekvátní odpovědi. „Dožadování se legitimních práv žen na základě pevného přesvědčení, že muži a ženy mají tutéž důstojnost, klade církvi hluboké otázky, které představují důležitou výzvu a nelze je povrchně obejít“ (EG 104). Ve všech hypotézách a v optice „blahodárné decentralizace“ (EG 16) stojí za to rozvinout v církvi kulturu kolegiality a synodality (EG 246), která je také jistým způsobem formou, jak stát bok po boku.

- **Církev, Tělo lásky, které mluví o lásce s láskou.** Zvěstování evangelia bývá naroubováno na skutky lásky. To, co je vidět, co je možno zakusit na těle, je láska. Hlásání je slyšet a dotýká se uší, hlásání zjevuje tajemství, smysl a cíl. Bez lásky, která ho předchází, provází a obklopuje, hlásání evangelia „hrozí, že nebude pochopeno (...) a že se utopí v moři slov, jemuž nás soudobá „komunikační“ společnost každodenně vystavuje“ (EG 199). „Kdybych neměl lásku,“ říká Pavel, „jsem jenom dunící kov“ (1 Kor 13,1). Evangelizace tedy předpokládá „nerozlučné pouto mezi přijetím spásné zvěsti a účinnou bratrskou láskou“ (EG 179), mezi skutky a slovy. Hlásání se tedy představuje jako bezplatné prokázání lásky; samo o sobě je skutkem zvláštní lásky, „je v první řadě láskou“⁸ (EG 199), která představuje druhému to nejlepší, co mu může dát: radostné rozpoznání Boží lásky a nové společenství v jeho jménu: „Co jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly, to zvěstujeme: Slovo života. Ten život byl zjeven, my jsme jej viděli, svědčíme o něm a zvěstujeme vám život věčný, který byl u Otce a nám byl zjeven. Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste se spolu s námi podíleli na společenství, které máme s Otcem a s jeho Synem Ježíšem Kristem. To píšeme, aby naše/vaše radost byla úplná“ (1 Jan 1, 1–4).

Takovéto zvěstování evangelia je vyzýváno k tomu, aby bylo ve svém vyjádření laskavé. Nejprve je třeba snažit se o to, aby hlásání bylo vedeno takovým způsobem, že budou respektovány podmínky dialogu a rozum toho, s kým dialog vedeme. Následně je třeba si osvojit tón, který se shoduje s nabízeným poselstvím. „Buďte vždy připraveni dát odpověď každému, kdo by vás vyslychal o naději, kterou máte,“ říká Petrův list. Ale dodává: „Čiňte to s jemností a s uctivostí“ (1 Petr 3, 15–16). *Evangelii gaudium* přebírá toto vyjádření apoštola Petra (EG 271) a podtrhuje tak, že způsob vyjádření musí ladit s tím, co je řečeno. Například v případě

⁸ Že „hlásání evangelia je také v první řadě láskou“ je vyjádření Jana Pavla II. z apoštolského listu *Novo millennio ineunte* (6. června 2001, čl. 50).

homilie ať kazatel nezapomíná, že „vřelý tón jeho hlasu, mírnost, s jakou se vyjadřuje, a radostnost jeho gest“ (EG 140) tvoří nedílnou součást poselství. Laskavý styl hlásání, jeho krása a jemnost se spojí s rozumem a budou tak vyjádřením Boží milosti, která se projevuje v našem těle.

*Evangelizace je trvalý tělesný kontakt. Je třeba ji nejprve zakusit. Začíná blahodárným působením na tělo. Církev je pozvána být tělem lásky v těle světa. Hlásání je naroubováno na skutky lásky, aby v nich zjevilo tajemství, původ a cíl. Hlásání je samo o sobě skutkem lásky. Slova se stávají dobročinnými. Slovo se stává drahocenným.*⁹

Z francouzštiny přeložil Petr Smolek

ANDRÉ FOSSION

André Fossion je kněz, jezuita, profesor Mezinárodního katechetického a pastoračního centra Lumen Vitae v Bruselu. Je autorem řady knih: *Lire les Ecritures* (Lumen Vitae, Brusel, 1980), *La catéchèse dans le champ de la communication*, (Collection Cogitatio Fidei, Cerf, Paříž, 1990), *Dieu toujours recommencé. Essai sur la catéchèse contemporaine*, (Lumen Vitae, Cerf, Novalis, Brusel, 1997), *Une nouvelle fois. Vingt chemins pour recommencer à croire*, (Lumen Vitae, l'Atelier, Novalis, 2004), *Dieu désirable. Proposition de la foi et initiation*, (Lumen Vitae, Novalis, Brusel-Montréal, 2010, edice „Pédagogie catéchétique“).

Email: andre.fossion@lumenvitae.be

Web: <https://lumenvitae.academia.edu/FossionAndré>

SHRNUTÍ:

The core of this paper is an impulse introduced in the Apostolic Exhortation of Pope Francis *Evangelii Gaudium*. It is the *physical dimension of evangelization*. In the introduction, the author discusses the term „perma-

⁹ V této poslední větě si autor hraje s francouzským jazykem a říká „Le Verbe se fait cher“ („Slovo [s velkým „S“ - druhá Božská osoba] se stává drahocenným/drahým/milým“) na místě, kde by čtenář očekával spíše větu „Le Verbe se fait chair“ („Slovo se stává tělem“). Pozn. překladatele.

ment bodily contact“, shows that the exhortation encourages physical proximity to such an extent that one „smells“ by the other. The author calls for the approach to meet, to embrace, to support each other, because God is the one who takes us into his arms, and the evangelizer’s mission is to enable us this experience of God’s tenderness. In the next section the author discusses the question of why it is necessary to deal with the physical dimension of evangelization. Therefore the author underlines that the usual way of proclaiming the word is legitimate and necessary, but remains only at the level of transmission of content. The Good News is not knowledge, but a touch that is experienced. This thesis is further developed in the following section which presents the biblical evidence of God’s action in favor of the human body in its entirety.

Then the author presents five points – specific features – thus conceived evangelistic dynamics in the *Evangelii Gaudium*. (1) The body for rest. (2) The first expression of love is tenderness: The author points out that it is rather an unusual term for magisterium documents. (3) The Church as the body of love in the body of the world. (4) The body of love watching over its health. (5) Church, the Body of love that talk about love with love.